

ACTA ET DOCUMENTA

ACTA TRIBUNALIIUM

EX IURISPRUDENTIA SUPREMI TRIBUNALIS
SIGNATURAE APOSTOLICAE*Sectio Altera*

[circa dimissionem Religiosarum a votis perpetuis]

(Prot. n. 9498 77 C.A.)

(Prot. n. 9320 76 SCRIS)

[...]

SPECIES FACTI

Soror N.N., Recurrens in causa, in pago M.M. dioecesis R.R., die 8 decembris 1935 orta, inde fere a pueritia in Congregatione U.S.F. multa cum sollicitudine educata, in eandem ingressa est, studia perfecit, et die 27 augusti 1967 vota perpetua emisit.

Varia in Congregatione munera Soror N.N. obiit diversasque domus incoluit, donec annis circiter 1972-73 assignata fuerit domui M.M. ubi, ut praedita erat congruo diplomate, infantibus educandis in Orphanotrophio et Schola materna suae Congregationis incumbere potuit. Domum paternam, de licentia Superiorum, cotidie frequentabat, at progressu temporis in eadem domo diu noctuque, exceptis quidem horis scholae destinatis, degere coepit.

Antistitae ad disciplinam regularem observandam, ut scilicet in domo religiosa habitaret, eam incitanti, Soror N.N. negative respondebat, quinimo renuebat quamvis aliam domum suae Congregationis adire, cum nulla, suo iudicio, ad rectius de suo animo de suaque vocatione cogitandum apta inveniretur.

Ad normam can. 606, par. 2, Superior Generalis absentiam a domo religiosa concessit per sex menses, usque nempe ad mensem septembrem 1975. Interea Recurrens suo marte, nulla

Superiorum obtenta facultate, munus docendi penes scholam statalem in oppido P.P. sibi procuravit, quo pro lectionibus tradendis se conferebat, perpetuo tamen in domo sua paterna degens.

Post mensem septembrem 1975, cum Recurrens in domum religiosam reversa non esset neque reverti vellet, Soror S.S. Superior Generalis, ut vitam communitariam faciliorem redderet (videbatur enim Soror N.N. non unam habere difficultatem cum sororibus M.M.), ei locum assignavit in pago C.C. existentem, quae non longe ab oppido P.P. aberat, in quod igitur poterat facilius quam a M.M. se, docendi causa, conferre. Ei itaque « in oboedientiam » mandavit ut in praedictam domum iret ante finem octobris 1975. Cum ad epistolam Recurrens ne respondisset quidem, die 1 nov. 1975, Antistita, novis conscriptis litteris, Recurrenti communicavit: « il Consiglio Generalizio oggi giorno uno, per i vari lavori, ha stabilito che entro il 6 p.v. lei dovrà raggiungere la nuova sede di C.C. Le faccio sapere anche che tale data resta improrogabile per la sua posizione di fronte all'Istituto ». Haec epistula de mandato Antistitae data fuit Recurrenti a duabus sororibus, quibus Recurrens suam responsionem porrigere debeat.

Non respondit Recurrens, itaque Antistita, ex deliberatione Consilii Generalitii, die 6 novembris sequenti, iterum iterumque institit ut Soror N.N. staret mandatis, novo termino dato diei 15 eiusdem mensis: quo termino elapso, si Soror non acquievisset « l'Istituto sarà costretto suo malgrado, a inviarle lettera di dimissione e a inoltrare la relativa preghiera per la dispensa dai voti alla Sacra Congregazione dei Religiosi ».

Adhuc siluit Recurrens: die autem 24 novembris 1975 Antistita denuo mandatum dedit, comperendinando terminum in decem dies, quibus inutiliter elapsis, dimissionis res agenda foret. Haec pariter epistula data fuit Sorori Recurrenti a duabus sororibus de mandato Antistitae, sed Recurrens non respondit.

Denique die 2 ianuarii 1976 Antistita communicavit Recurrenti se de consensu Consilii Generalitii preces porrexisset S. Congregationi ut eam dimitteret a Congregatione cum dispensatione a votis. Quod reapse fecit eodem die, scribens ad Cardinalem eiusdem S. Congregationis pro Religiosis et Institutis Saecularibus Praefectum.

Exquisitis ab Ordinario R.R. informationibus sed nulla responsione accepta, S. Congregatio pro Religiosis et Institutis

Saecularibus die 6 novembris 1976 decretum emisit dimissionis. Die 11 dec. 1976 Soror N.N. S. Congregationi pro Religiosis et Institutis Saecularibus rescripsit se recepisse quidem decretum dimissionis, sed contra can. 651, par. 1, CIC, numquam sibi notas factas fuisse accusationes graves Superioris, se nolle e sua Congregatione exire et in omnibus morem gessisse suo Directori Spirituali: quod si usque in praesens in domum sui Instituti ingressa non esset, hoc deberi causis gravibus familiaribus: de caetero numquam a S. Congregatione pro Religiosis et Institutis Saecularibus satisfactum fuisse sibi die 13 ianuarii 1976 instanti ut causa sua ab eadem S. Congregatione pro Religiosis et Institutis Saecularibus examinaretur profunde. Deinde Recurrens saepe scripsit manifestando omnia argumenta, quae pro se exstare viderentur, non exclusis accusationibus contra Superiores et contra vitam religiosam sui Instituti. At, omnibus examinatis, Sacra Congregatio pro Religiosis et Institutis Saecularibus a suo decreto recedere non censuit, quod Recurrenti communicatum est die 2 martii 1977. Pluries Recurrens ad Summum Pontificem preces porrexit: sed eidem communicatum est a Secretaria Status se uti posse iure recurrendi ad hoc Supremum Tribunal, concessa remissione in terminis.

Interea aliquid grave acciderat: cum, dimissione decreta et confirmata, Soror N.N. vestem religiosam deponere nollet Antistita penes publicam Auctoritatem instituit ut, ad normam legis Concordatariae, depositionem urgeret: publica Auctoritas intervenit prius urgendo et damnando Recurrentem, deinde, cum novisset recursum interpositum fuisse penes Nostrum Supremum Tribunal, suspendendo suam actionem.

Facto recurso ad Nostrum Supremum Tribunal, partes Recurrentis suscepit adv. R.O. qui libellum exhibuit die 30 septembris 1977: partes Publicae Administrationis P. I.Z.: votum iuxta rei veritatem scripsit P. F.O. In Congressu diei 31 ianuarii 1978 recursus admissus fuit ad disceptationem: indeque (die 7 februarii 1978) concordatum est dubium: « An constet de illegitimitate vel in procedendo vel in decernendo, relate ad actum S. Congregationis pro Religiosis et Institutis Saecularibus diei 6 nov. 1976 ».

Cum professio religiosa, praesertim sollemnis, peculiare vinculum inducat, sub adspectu quoque iuridico, inter religiosam quae in Congregatione cooptatur et Congregationem quae illam cooptat, nequit persona consecrata a sua religione dimitti nisi exstent « causae exteriores graves una cum incorrigibilitate » (can. 651, par. 1). Causae exteriores graves (quae pro religiosis viris delicta ex can. 656, par. 1, vocantur) se referunt ad offensionem gravem et externam, iuridice probandam, substantiae vitae religiosae, quae sacris votis aut ligaminibus constat et normis iuris sive communis sive Constitutionum Religionis propriarum exprimitur. Uti patet ex canone, transgressionem formales esse debent talesque ut de incorrigibilitate sermo esse possit. Ideo idem canon praescribit aliquod experimentum, ex quo constet spem resipiscentiae evanuisse. Iudicium de his omnibus Antistitae remittitur, quae tamen, cum de re gravi tractetur, materno more maximeque prudentia agere debet.

Ius sese defendendi semper religiosae relinquendum est: sed cum pro religiosis viris expresse praescribatur nonnisi post tria patrata delicta et duas factas monitiones canonicas ad normam can. 660 dimissionem decerni posse, id pro religiosis mulieribus Codex per se non statuit: usus tamen penes Sacram Congregationem pro Religiosis et Institutis Saecularibus invaluit ut quod pro religiosis viris statuitur (can. 660), pro mulieribus quoque servetur. Quod, attentis praesertim Principiis quae novam canonicam legislationem dirigant, omnino aequum dicendum est. Quapropter antequam dimissio religiosae decernatur, oportet ut Antistita seu Superior Generalis, duas monitiones canonicas faciat, comminata quidem dimissionem, relinquat religiosae facultatem suas rationes exponendi et sese defendendi: quod si religiosa incorrigibilem sese ostenderit, rem omnem Antistita deferat Consilio Generalitio, et de huius deliberatione, omnia acta cum petitione dimissionis ad Sacram Congregationem pro Religiosis et Institutis Saecularibus mittat, quae una potest dimissionem decernere (can. 652, par. 3).

Ius ad defensionem quod spectat, id potest exerceri sive antequam Antistita instantiam pro dimissione mittat ad S. Sedem, sive antequam S. Sedes decretum emanet, sive si religiosa di-

missa decreto huiusmodi obstiterit, antequam decretum confirmetur et definitivum fiat (*Supremum Signaturae Apostolicae Tribunal*, S. II, dec. 8 nov. 1975). Modus autem suas rationes exponendi in iure expresse non statuitur; ideo fieri potest vel scripto, vel oretenus, dummodo omnia quae ad defensionem spectant actis referantur.

Denique incorrigibilis religiosa censetur, si post duplicem monitionem canonicam in suo pravo proposito perstiterit (cf. can. 662, ex quadam iuris analogia).

IN FACTO

Haud pauca in hac causa admirationem cient: 1) modus se gerendi Episcopi R.R., qui interrogatus a S. Congregatione pro Religiosis et Institutis Saecularibus prius longe siluit, deinde respondens aliquid insinuavit circa disciplinam in Instituto Recurrentis vigentem, quae in eiusdem Recurrentis modum agendi valuissent; 2) interventus Patris spiritualis Recurrentis sive in moderanda ipsius actione filiae spiritualis quoad Antistitam eiusque mandata et monitiones, sive relate ad ipsam S. Congregationem pro Religiosis et Institutis Saecularibus, penes quam non semel, in defensionem Recurrentis, contra Superiores Instituti accusationes movit; 3) interventus publicae civilis Auctoritatis ab Antistita invocatus ut Recurrens habitum deponeret (qui modus, etsi legitimus, multa cum cautela nostris diebus adhibendus est).

Nihilominus ad Nostrum Supremum Tribunal spectat tantum videre de legitimitate actus a S. Congregatione pro Religiosis et Institutis Saecularibus positi in dimittenda a sua Congregatione Sorore N.N.

Haec religiosa conqueritur quod numquam ipsi manifestatae sunt causae graves et exteriores, propter quas decreta est dimissio. Relictis aliis accusationibus minoris ponderis utpote non probatis (sed quoad modum sese gerendi cum parcho ipsa Recurrens se saltem imprudentem fuisse confessa est), causa gravis exterior fuit proculdubio gravis et obstinata inoboedientia Antistitae mandanti ut Soror N.N. in domum S.S., dein in domum pagi C.C. se conferret. Porro oboedientia est cardo vitae religiosae, quicquid hodie contra doctrinam Concilii Vaticani II (cf. *Perfectae caritatis*, 14) effutiunt aliqui, inter ipsos quoque

religiosos. Obstinatio autem et non resipiscentia satis manifestata est cum Recurrens, pluries verbo scriptisve monita, cum comminatione dimissionis, numquam respondere et oboedire voluerit.

Soror N.N. ad se excusandam plures causas adducit: in primis quod ipsa non intellexerit gravitatem monitionum, quam animadvertisset tantum postquam a fratre suo religioso erudita fuit: dein quod in modo tali sese gerendi a Patre suo Spirituali mota fuerit, qui in continua comperendinatione Antistitae quid serium non vidisset. Revera vix intelligitur quomodo religiosa, quae in Religione iam diu adoleverat, ab octo annis vota perpetua emiserat, ludinagistrum agebat sibi non persuaderet de sua obligatione oboediendi suae Antistitae atque monitionum gravitate: si autem in tali obscuracione mentis adiuta perperam fuit a Patre Spirituali, qui a Superioribus datus non fuerat et sese Superioribus disciplinariis substituere nequaquam poterat, ipsa sibi imputet: poterat enim et consilium Patris Spiritualis de hac re aliasve causas Antistitae monenti cum omni sinceritate pandere. E contra siluit semper, quinimo, si quid manifestavit Sororibus litteras Antistitae porrigentibus, id fuit contra mandatum acceptum, nulla ratione adducta.

Ergo causae graves exteriores exstiterunt talesque ut Recurrens revera incorrigibilem sese ostenderit.

Interrogatio personalis Recurrentis ex parte Sacrae Congregationis pro Religiosis et Institutis Saecularibus in aperto forsan posuisset alia elementa, quae melius explicarent, iuxta ea quae dicit Episcopus R.R., modum agendi Recurrentis erga Antistitam. Sed Exc.mus Secretarius S. Congregationis pro Religiosis et Institutis Saecularibus rescripsit eandem S. Congregationem iam intervenisse ad disciplinam Instituti explorandam eique, quatenus opus esset, medendum. Ceterum quamquam aliquid in disciplina deficiebat, modus agendi sororis N.N. aptum remedium ad eam reficiendam non praebebat: inoboedientiam constructivam, quam dicunt, neque ascesis religiosa neque ius admittit.

De procedura, pauca sunt dicenda. Antistita postquam Recurrenti concessit aliquandiu in domo sua manere ob causas familiares eam pluries et alloquens et scribens admonuit ut in domum religiosam reverteretur: non semel quidem domum religiosam in commodum Recurrentis mutavit neque omisit, ut Recurrenti morem aliquatenus gereret, terminum redditus comperendinare:

attamen firma fuit in proposito neque dici potest seria non fuisse in agendo, ut contendit Recurrens.

Consilii Generalitii Antistita consensum habuit eiusque votum semper prosecuta est. Primam monitionem scripto dedit die 6 novembris 1975 (postquam bis Recurrens litteris Antistitae respondere detrectaverat), terminum statuens pro reditu in Institutum diem 15 nov. 1975 et dimissionem explicite comminata. Secundam monitionem pariter scripto dedit die 24 novembris 1975 dicens: « Se lei non ottempera entro dieci giorni, a partire da oggi, al mandato, verrà iniziata a suo carico la pratica per la dimissione dalla nostra Congregazione ». Huiusmodi litterae tradendae et traditae sunt Recurrenti a duabus sororibus ab Antistita designatis.

Recurrenti facta fuit ampla facultas sese defendendi, nam iam per epistulam praecedentem diei 1 nov. 1975, a duabus sororibus pariter traditam, Antistita responsionem rogabat, iisdem sororibus tradendam, ut ipsa intra diem 5 nov. sequentem cognoscere posset Recurrentis propositum et decisionem quoad ingressum in domum religiosam in pago C.C. sitam. Adnotari potest in epistulis Antistitae non inveniri expresse monitum de facultate facta sese defendendi: sed id implicite manifestatur, dum responsio expectari dicitur. Ceterum hoc iure Recurrens ample, ut dicitur, usa est.

Die 2 ianuarii 1976, ex voto Consilii Generalis, Antistita misit ad Sacram Congregationem pro Religiosis et Institutis Saecularibus, una cum omnibus actis, instantiam pro dimissione Sororis N.N. a Congregatione, eiusque rei notitiam dedit religiosae.

Cum id cognovisset Recurrens, quae sororibus litteras Antistitae ferentibus responderat « di non voler rientrare né di dover rispondere per iscritto », ad S. Congregationem pro Religiosis et Institutis Saecularibus scripsit suas rationes manifestando, idque fecit sive antequam S. Congregatio pro Religiosis et Institutis Saecularibus decerneret dimissionem sive et quidem ampliori ratione postquam dimissio decreta est. Sed S. Congregatio pro Religiosis et Institutis Saecularibus dimissionem confirmare censuit. Ergo potuit Recurrens suas exponere rationes seseque ample defendere. Ceterum tot tantasque epistulas scripsit Soror N.N. ad Episcopum, ad Sanctam Sedem, ad ipsum Summum Pontificem, ut vix dici possit ei defuisse modus suas rationes exponendi. In-

cassum quidem petiit ut a S. Congregatione pro Religiosis et Institutis Saecularibus audiretur personaliter: forsán id utile fuisset, sed non requirebatur ad legitimitatem actus. Ceterum quis eam prohibuit ut personaliter Sacram Congregationem adiret? Si id fecit per fratrem suum religiosum, poterat quoque per se facere.

Quibus omnibus, tum in iure tum in facto mature perpensis, nos infrascripti Cardinales Iudices Supremi Tribunalis Signaturae Apostolicae, pro tribunali sedentes ac Deum solum prae oculis habentes, Christi nomine invocato, declaramus et definitive sententiamus, proposito dubio respondentes:

« Negative seu non constare de illegitimitate neque in procedendo neque in decernendo relate ad actum Sacrae Congregationis pro Religiosis et Institutis Saecularibus diei 6 novembris 1976 ».

[...]

Notificetur

Datum Romae, e sede Supremi Signaturae Apostolicae Tribunalis, die 10 februarii 1979.